

ישיבת הכותל - ירושלים

שיחת הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת האזינו תשס"ה

תשובה ומידות טובות - הכנה ליום הדין

שמות! יביאו לפני קבוצת חפצים שצריך לתת להם שמות, ואקרא להם שמות! גם על הקב"ה אומר המשורר: "מונה מספר לכוכבים, לְכָל שְׁמֵי שָׁמַיִם יְקַרְא" (תהלים קמו, ד). וגם כאן קשה: מה הוא השבח הזה? הרי גם בני אדם יודעים לתת שמות לכוכבים. המדענים מגלים מדי פעם כוכבים חדשים שלא היו מוכרים עד כה, ונותנים להם שמות. מה אם כן גדלותם של הקב"ה ושל אדם הראשון בכך שנתנו שמות?

התשובה היא, שלכל אות בלשון הקודש ישנה משמעות פנימית, וכן לכל מין ומין מבעלי החיים ישנה מהות משלו. חכמתו של אדם הראשון התבטאה אפוא בכך, שידע להתאים לכל בעל חיים שם שמורכב מאותיות כאלו, שצורפם התאים למהותו. אם היה קורא לסוס "חתול", השם לא היה מתאים למהות שלו, וכן אם היה קורא לו "כלב" או "אריה". רק השם "סוס" מתאים לסוס, ומבטא את מהותו הפנימית. וכך בכל שאר בעלי החיים.

וכך גם לגבי הכוכבים: למרות מספרם העצום של הכוכבים, אין אפילו שני כוכבים בעלי תפקיד זהה בבריאה. לכל כוכב תפקיד משלו. נכון אמנם שגם בני אדם יודעים לתת שמות לכוכבים, אבל אלו הם שמות סמליים, שאינם קשורים למהותם ותפקידם בבריאה. מה שאין כן הקב"ה, הוא מכיר את מהותו של כל כוכב, את תפקידו הרוחני ואת תפקידו הגשמי בבריאה, והשמות שהוא נותן לכוכבים הם בהתאם לכך, ועל כך אנו משבחים אותו - "מונה מספר לכוכבים, לְכָל שְׁמֵי שָׁמַיִם יְקַרְא", שמות שמתאימים למהותם.

אם זהו עניינו של שם, לבטא את מהות הדבר, אם כן התורה כולה היא אכן שם ה'. בשבילנו, שאנו בשר ודם ואיננו יכולים להשיג בשכלנו את מהות עצמותו של ה', התורה היא שם ה'. היא מבטאת בשבילנו משהו ממהותו ית'. מלמדת אותנו משהו על אופני ההנהגה האלקית בעולם. ואם כן התורה כולה היא שם ה', ובכל מילה שאנו לומדים בה, מתקיים "כי שם ה' אקרא", כי בכל מילה ומילה מן התורה אני לומדים משהו על דרכי הנהגתו של הקב"ה בעולם.

אמנם גם את התורה עצמה אין אף אחד מאיתנו שיכול להבין בשלמותה, כי החכמה האלקית גבוהה היא, בלתי ניתנת להשגת בשר ודם, רק "אלקים הבין דרכה" (איוב כח, כג). רק הוא יכול להבין את התורה עד הסוף, אבל אף על פי כן, כל אחד תופס בתורה מה שתופס לפום דרגא דליה. כל אחד לפי השכל שלו, לפי היגיעה שלו בתורה, לפי הלב שהוא משקיע בהבנת התורה, זוכה להבין ממנה מה שמבין. ילד בכתה א' מבין קצת, בחור בישיבה מבין יותר, ר' עקיבא אייגר הבין עוד יותר, והתנאים והאמוראים הבינו עוד יותר,

"כי שם ה' אקרא" - בכל מילה שלומדים בתורה!

משה רבנו אומר בפרשתנו: "כי שם ה' אקרא, הָבו גְדֹל לְאֱלֹקֵינוּ" (דברים לב, ג). הגמרא לומדת מפסוק זה את ענין ברכת התורה (ברכות כא, א), כאילו אומר משה: כשאני קורא בשם ה', מלמד אתכם תורה, עליכם לתת גודל לאלקינו, לברך אותו על התורה שאני משמיע לכם. הראשונים נחלקו האם דרשה זו היא דרשה גמורה וחיוב ברכת התורה הוא מן התורה, או שאיננה דרשה גמורה אלא אסמכתא בלבד, וחיוב ברכת התורה אינו אלא מדרבנן (עי' משנ"ב סי' מ"ז סק"א). על כל פנים, חז"ל למדו מכאן חיוב לברך על התורה, לפחות בדרך אסמכתא. וכבר שאלו: איך אפשר ללמוד מפסוק זה חיוב לברך על כל דבר שלומדים בתורה? הרי הפסוק אומר "כי שם ה' אקרא הָבו גְדֹל לְאֱלֹקֵינוּ", ואם כן אולי רק לימוד שיש בו הזכרת שם ה' מחייב ברכה, אבל פסוקים שלא נזכר בהם שם ה', מניין שצריך לברך עליהם? למשל, אדם עולה לתורה בחנוכה, "ביום השני נשיא לבני יששכר" וכו'. עד סוף הפרשה של קרבן נשיא יששכר לא נזכר שם ה', וכן בשאר הנשיאים. מניין א"כ שיש חיוב לברך על הפרשות הללו, וכן על כל מקום אחר בתורה שקוראים בו ואין בו שם ה'?

אפשר לתרץ על פי דברי הרמב"ן שכותב בהקדמתו לתורה: "יש בידניו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא" (ומקורו בזהר ח"ב פז, א). ממילא כל מילה ומילה מן התורה שאנו מוציאים מפיו, היא בבחינת "שם ה' אקרא". אבל אולי מותר לתרץ גם באופן אחר, על דרך הרמז: בתורה שבכתב ישנם הרי עשרים וארבעה ספרים. אם ניקח בחשבון שחמישה חומשי תורה נחשבים באמת כשבעה ספרים ולא כחמישה, מפני שספר במדבר נחשב כשלושה ספרים (עי' שבת קטו, ב - קטז, א), הרי שישנם עשרים ושישה ספרים בתורה שבכתב, כמגן שם הוי"ה (י'הו"ה=26). תורה שבעל פה מחולקת גם היא לששים ושלוש מסכתות, ואם ניקח בחשבון שמסכת כלים מחולקת בתוספתא לשלוש בבות, הרי שיש כאן שישים וחמש מסכתות, כמגן שם אדנות (א'ד'נ"י=65). הרי שבכל מקום שאני לומד, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה, תמיד אני לומד ב"שם ה'", שם הוי"ה או שם אדנות.

אבל על דרך הפשט חושבני שצריך לומר כך: מה הוא בעצם "שם ה' חז"ל הרי דיברו על גדולתו של אדם הראשון, שנאמר בו: "ויקרא האדם שמו ות לכל הבהמה ולעוף השמים" (בראשית ב, כ). חז"ל אמרו שה' התפאר בפני המלאכים על חכמתו של האדם, ואמר להם: "חכמתו מרובה משלכם", שהוא יודע לתת שמות (במד"ר יט, ג). וקשה: מהי החכמה הגדולה לתת שמות? גם אני יכול לתת

הענינים שהסימנים מרמזים עליהם, כדי שגם בשעת האכילה ירגיש את אימת יום הדין ויתפלל על הענינים הללו ("בית הבחירה" למאירי, כריתות ו, א). התפלה והבקשה והתעוררות הנפש בשעת אכילת הסימנים, הם אלו שיכולים להשפיע על הדין. לא האכילה עצמה.

מצד אחד צריך באמת לשמוח בראש השנה, עזרא ובית דינו אומרים לישראל בראש השנה: "אכלו משמנים ושתו ממתקים" (נחמיה ה, י), וישראל אכן הולכים ועושים "שמחה גדולה" (שם, יב), אבל יחד עם השמחה הגדולה צריך שתהיה גם אימת יום הדין. מסיבה זו מסופר על הראי"ה קוק זצ"ל, שלא היה אומר "חג שמח" בראש השנה (מועדי הראי"ה עמ' ע"ב). היה אומר רק "יום טוב מבורך" ("גוט יום טוב" - באידיש). למה? כיון ש"ראש השנה ויום הכפורים... הן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתרה" (רמב"ם הלכ' חנוכה פ"ג ה"ו). אם שאר מועדי ה' חוץ מראש השנה ויום הכ"ה הם ימים של "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק, ב), הרי שהימים האלה הם ימים של "עבדו את ה' ביראה, וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא). צריך שמחה בראש השנה, גם בשר ויין צריך, אבל לא שמחה יתרה. "יום טוב מבורך" כן, אבל "חג שמח" - לא.

דבקות בקב"ה על ידי עשיית חסד

דרך נוספת לדבוק באמצעותה בקב"ה, היא ע"י הדבקות במעשיו ית', ובעיקר בעשיית חסד. כשאנו שואלים את עצמנו, בשביל מה ברא ה' את העולם, התשובה האמתית צריכה להיות, שאיננו יודעים ואיננו יכולים להשיג את הסיבה לזה. אין לנו תפיסה במחשבת ה'. "כי גבהו שמים מארץ, כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם" (ישעיהו נה, ט). אבל אם אנו מנסים בכל זאת לצייר לעצמנו במושגים שלנו, מה היתה כוונת ה' בבריאה, הרי שנראה שכוונתו בבריאה היתה לעשות חסד עם הברואים, שכן קודם בריאת העולם לא היה לו עם מי לעשות חסד. אמנם קודם שנבראו הברואים לא היה חסר שום דבר לאף אחד ולא היה כלל מי שזקוק לחסד, אבל מכל מקום כיון שהקב"ה רצה לעשות חסד, לכן ברא נפשות רבות וחסרונן, כדי שיוכל לעשות איתן חסד במילוי חסרונו. "כי חפץ חסד הוא" (מזכ"ה, ז, יח), לכן ברא את העולם, כדי שיהיה לו למי לעשות חסד.

שמעתי מחותני, הרב חיים זאב פינקל ז"ל: איוב אומר לקב"ה: "בַּחֲוֹץ לֹא יִלֵּן גֵּר, דָּלְתִי לֹא־רַח אֶפְתָּח" (איוב לא, לב). נהגתי כמו אברהם. אברהם פתח באהלו ארבעה פתחים לארבע רוחות השמים, וכך עשיתי גם אני. כל אחד היה יכול להכנס ולסעוד בביתי כמו אצל אברהם. מדוע אם כן לאברהם היה כל כך טוב ולי כל כך רע? אמר לו הקב"ה: אינך כמו אברהם. אצלך, מי שהיה רגיל לאכול פת חטים (להבדיל מפת שעורים פשוטה), אכן האכלת אותו פת חטים. מי שרגיל לאכול בשר, אכן האכלת אותו בשר. ומי שרגיל לשתות יין, אכן השקית אותו יין. אבל אברהם עשה יותר מזה. אצל אברהם, גם מי שלא היה רגיל לאכול פת חטים בשר ויין, קיבל פת חטים בשר ויין וכל טוב, הרבה יותר מרמת המזון שהיה רגיל אליה (אבות דר"נ פ"ז). והסביר

ואפילו משה רבנו אחרי כל אלפי שנים בגן עדן לא מבין עד הסוף, אבל כל אחד לפי דרגתו משיג בה מה שמשיג, ומקיים בלימודו "כי שם ה' אקרא", כי בלימודו הוא עומד מעט על מהותו ית'.

מצד שני, התורה אומרת על עצמה: "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ה, א), כלומר: התורה מבטאת את מהותו של האדם. והרי אמרנו שהתורה מבטאת את מהותו של הקב"ה? אלא שהאדם הוא צלם אלקים, ואם כן אם התורה מבטאת את מהותו של הקב"ה במידה שאנו מסוגלים להשיג, ממילא היא מבטאת גם את מהותנו שלנו. מה פירוש הדבר שהתורה מבטאת את מהותנו? פירושו של דבר הוא, שהתורה היא הרצון הפנימי שלנו. המצוות שה' נתן לנו, אינן איזה ענין חיצוני לנו שנכפה עלינו בעל כרחנו, כמו שלהבדיל פרעה כפה אותנו לעבוד בחומר ובלבנים. המצוות את המהות שלנו. פרעה רצה להחריב את המהות שלנו, ואילו הקב"ה רוצה לקיים אל המהות שלנו, נותן לנו תורה ומצוות שמתאימים למהות נשמתנו. אמנם היצירה מפתה אותנו לפעמים לבגוד בזה, אבל האמת היא שהתורה היא ביטוי של המהות שלנו, שהרי אנו צלם אלקים, וממילא התורה שמבטאת את דעת אלקים, מבטאת את צלם האלקים שלנו, ועל ידי הדבקות שלנו בתורה, אנו דבוקים כביכול בקב"ה בשכלנו.

דבקות בקב"ה דרך הרגש

ישנה גם דרך אחרת להדבק בקב"ה - והיא על ידי הרגש. על ידי התפילה אנו קרובים לקב"ה ברגש, מרגישים שעומדים לפניו, מדברים איתו פנים אל פנים, ומבקשים ממנו כל דבר שאנו צריכים לו או רוצים בו. התפלה היא הרי במקום הקרבנות, וכשהיו קרבנות, המקריב קרבן היה צריך להרגיש שהיה רוצה בעצמו להשחט ולהיות קרב לה' על המזבח, ורק מפני שהקב"ה אינו חפץ בקרבן אדם, לכן במקום שנקריב את עצמנו, אנו מקריבים לפניו פרים אילים כבשים, אבל בעצם הרגשת המקריב צריכה להיות, שהוא עצמו רוצה להיות הקרבן. זוהי דרגה עצומה של דבקות רגשית בקב"ה, וגם התפילה שבאה תחת הקרבנות, צריכה לבטא דבקות כזו בקב"ה.

כשישראל מתכוננים לימים הנוראים, מתכוננים לעמוד לדין, הרי זו היא הנקודה שבחרו להרבות בה, להרבות בקרבת אלקים דרך הרגש. להרבות בסליחות ותחנונים, בתפילות, באמירת תהילים, להרגיש קרבת אלקים דווקא בשעה שאנו עומדים לפניו למשפט. המאירי הרי מסביר, מהו עניין אכילת ה"סימנים" בראש השנה? מדוע אין בזה איסור של ניהוש? (עי' ויקרא יט, כו וברש"י שם) התשובה היא, שבאמת אם משהו חושב שבגלל עצם העובדה שהוא אוכל תפוח בדבש בראש השנה תהיה לו שנה טובה ומתוקה, זהו באמת ניהוש האסור מן התורה. אבל המאירי אומר שלא זו היתה כוונת חז"ל שהורו לנו על אכילת הסימנים בראש השנה (כריתות ו, א). הכוונה באכילת הסימנים היא, לעזור את האדם להרגיש שהיום הוא יום קדוש ונורא, שבו הוא עומד לדין על הענינים האלה, על כך שיסתלקו שונאינו, שיתמו עוונותינו, שירבו זכויותינו כרימון, וכן כל שאר

כדי לזכות שהקב"ה ינהג איתנו במידות האלה, אדם צריך בעצמו להיות בעל מידות כאלה, אז יזכה שגם הקב"ה יתנהג איתו במידות אלו, מידה כנגד מידה. ה"תומר דבורה" אומר שם דברים נפלאים בהסבר שלש עשרה המידות הללו. למשל, על "לשארית נחלתו" מבאר ה"תומר דבורה", שהקב"ה מתנהג עם ישראל כמו שְׁאָר בשר, כמו קרוב. אנו קרובים של הקב"ה, "עם קרובו" (תהלים קמח, יד), ועם קרוב מתנהגים אחרת מאשר עם אדם זר. לקרוב מוותרים על כל מיני דברים שלאדם זר לא מקובל לוותר. כך הקב"ה מתנהג עמנו. יש לנו אם כן עצה לזכות להנהגה הזאת. נתנהג איש אל רעהו כקרובים, כולנו בני אברהם יצחק ויעקב, ואם כן כולנו קרובים זה לזה. לא קרובים עד כדי כך שפסולים לעדות, אחרת לא נוכל להתחתן זה עם זה, אבל בכל זאת כולנו קרובים זה לזה. נהג אם כן זה לזה בקרבה הזו, ואז נזכה שגם הקב"ה ינהג עמנו כקרובים.

ועצה פשוטה נוספת שיש לפנינו - הרי הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו: "וְאַבְרָהָהּ מְבַרְכֶנָּה" (בראשית יב, ג), שמי שמברך יהודי, ה' יברך אותו. אנשים מוציאים ממון רב כדי להגיע לברכה מְהֵרָה, והנה כאן מבואר שברכה מהקב"ה אפשר להשיג "בזיל הזול". רק אומר לחברי בלב שלם "כתיבה וחתומה טובה", "שנה טובה", "תהיה בריא", "תהיה מאושר", ובזה אני מובטח בברכות מהקב"ה. בלי להוציא כלום אני מקבל ברכות מהקב"ה, הרי זו עסקה הכי טובה שיש.

השנה יש גם עניין מיוחד להקפיד על שמירת שבת. הרי יום הכפורים חל בשבת, ואם כן יש לראות שהשבת תהיה סגור עלינו ולא קטגור ח"ו. יש להקפיד מאד על שמירת השבת, ללמוד הלכות שבת על מנת לקיים אותן, שהשבת תהיה סגור עלינו. מסופר על ר' לוי יצחק מברדיצב, שפעם כשחל ראש השנה בשבת, הוא אמר לקב"ה: ריבוננו של עולם! היום שבת, ואסור לכתוב ולחתום בשבת. אלא שאם אתה חותם לחיים, זהו פיקוח נפש, ופיקוח נפש דוחה שבת, אבל להפך אסור לחתום היום... זהו סיפור נחמד, אבל לא שמעתי שבאותה שנה לא נפטר אף יהודי... כנראה שצריך בכל זאת יותר מאשר "וורט" חסידי כדי לעבור את יום הדין... אבל להתחזק בשמירת שבת זוהי ודאי זכות גדולה ליום הדין.

ה"סגולה" העיקרית ליום הדין - תשובה!

כידוע, אצל חולה ישנם דברים שהם פיקוח נפש ממש לגביו, וישנם דברים שהם מועילים לו באופן צדדי (למשל, שירחצו אותו מפעם לפעם, וכיוצא בזה). על אותו המשקל: כל מה שדיברנו עד כאן, אלו הם דברים שמועילים לדין באופן צדדי, אבל הם אינה התרופה העיקרית. הרפואה העיקרית היא - תשובה. מוכרחים לשוב בתשובה, אין מנוס מזה. זהו התיקון האמיתי. יש מחלוקת בין רש"י והרמב"ן בפירוש הפסוק שקראנו בשבת שעברה: "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה, הוא ממך ולא רְחֵקָה הוא... כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיו ובלבבך לְעֲשׂוֹתוֹ" (דברים ל, יא-יד). לדעת רש"י ב"ה מצוה הזאת" הכוונה היא לכל התורה כלה, ואילו לדעת

חותני ז"ל, שהיה בהבדל זה שבין אברהם אבינו לאיוב הבדל יסודי מאד. איוב נתן אמנם לכל אדם מה שהיה חסר לו, וזוהי מדרגה חשובה וגבוהה במידת החסד, אבל אין זה חסד מעין חסדו של הקב"ה. הקב"ה הרי ברא את העולם כדי להטיב, גם כשלא היה חסד לאף אחד שום דבר! וכך עשה גם אברהם אבינו. גם מי שלא היה חסר לו בשר כי לא היה רגיל בזה, נתן לו אברהם אבינו לאכול בשר, מעין חסדו של הקב"ה. לכן אברהם דבק בקב"ה, כי מידת חסדו היתה מעין מידת החסד של הקב"ה, ואילו איוב, שגם עליו מעיד הכתוב שהיה צדיק (איוב א, א), אבל לא במדרגה של אברהם אבינו. אין לו את הדבקות שהיתה לאברהם אבינו בדרכי ה'. הוא עושה חסד, אבל לא עם אותה אהבת חסד כמו אברהם אבינו.

חסד בדין - למי?

חז"ל אומרים: "כל האומר הקב"ה נתן הוא, וְנִתְּרוּ חיי, שנאמר: 'הצור תמים פְּעֻלוֹ, כי כל דרכיו משפט' (דברים לב, ד)" (ב"ק נ, א). כלומר, מי שחושב שיש ויתור אצל הקב"ה, הקב"ה אכן ינהג איתו ב"ותרנות", וינתר על החיים שלו ח"ו. למה? "כי כל דרכיו משפט". אין ויתור אצל הקב"ה, רק משפט.

מה בכל זאת עושים כדי לזכות בנתורים? הרי אם יבואו איתנו במשפט וישפטו אותנו במלוא עומק הדין, לא נוכל לעמוד בדין. אין לנו סיכוי לזכות במשפט כזה. המשפט של הקב"ה נוקב עד התהום, "משפטיך תהום רְבָה" (תהלים לו, ז), אפילו אברהם יצחק ויעקב לא היו יכולים לעמוד בדין אם הקב"ה היה ממצה עמם את מלוא עומק הדין (ערכין יז, א). כל שכן אנחנו. אנו מוכרחים אפוא שינהגו איתנו במידת החסד וינתרו לנו על מה שמגיע לנו על פי מידת הדין. אבל איך אפשר לבקש חסד מהקב"ה? הרי "כל דרכיו משפט", בלי ויתורים! עונה על כך ה"מסילת ישרים", שאם אדם עושה חסד, אזי גם מידת הדין מסכימה כבר לעשות איתו חסד, מפני שאז זהו היושר והדין. היות וכל מידותיו של הקב"ה הן מידה כנגד מידה, אם כן מי שבעצמו עושה חסד, הדין עצמו מחייב לעשות איתו חסד. מי שבעצמו ויתר לאחרים, הקב"ה כבר יכול להיות ותן איתו, כי לגביו המשפט מחייב שיוותרו לו. חז"ל הרי אמרו: "נִשָּׂא עוֹן וְעָבַר עַל פִּשְׁעוֹ" (מיכה ז, יח), "למי נושא עוון? למי שעובר על פשע" [ולגירסת הגר"א: "למי עובר על פשע? למי שנושא עוון". והכל אחד] (ר"ה יז, א). מי שבעצמו עובר על פשע למי שפשע נגדו, לא מקפיד עם אחרים, לא מדקדק עם אחרים, אזי הנהגת "מידה כנגד מידה" של הקב"ה מחייבת שגם איתו לא ידקדקו בדין, והקב"ה נושא וסולה לעוונותיו. לפנינו אפוא סגולה גדולה ליום הדין, להיות ותרנים ובעלי חסד. זוהי הדרך שבה נוכל לזכות שינהגו עמנו בחסד בדין. לגרום לכך שהדין עצמו יחייב לוותר לנו, ע"י שנהיה אנו ונתרנים לאחרים.

ה"תומר דבורה" הרי ייסד את החלק הראשון של ספרו על שלוש עשרה מידות הרחמים שבסוף נבואת מיכה, "מי א-ל כמוך נִשָּׂא עוֹן וְעָבַר עַל פִּשְׁעוֹ לְשֹׂאֵרֵי נַחֲלָתוֹ" וכו' (מיכה ז, יח-כ), כל המידות שאנו אומרים ב"תשליך". אבל

אוהב הרי לא ארצה כבר לדבר לשון הרע או להלבין את פניו ברבים. ממילא, "בפיך ובלבבך לעשותו", תחליט שמהיום אתה אוהב את פלוני במקום לשנוא אותו, ולא רק בפה, אלא באמת תאהב אותו, וממילא "תחסוך" בזה הרבה לשון הרע והלבנת פנים ושאר דברים רעים.

גם זלזול בשמירת הגוף היא מן המידות הרעות שיש לעשות עליהן תשובה. ישנם אנשים שנכנסים לסכנות בלי צורך. אינני מדבר על חיילים שצריכים לפעמים להכנס לסכנה בשעת מילוי תפקידם, אבל בחיי יום יום אסור להיכנס לסכנה מיותרת. אם אנו רוצים לבקש מהקב"ה "זכרנו לחיים", אנו צריכים להראות לו שאנו מחשיבים את החיים, שאכפת לנו מן החיים. אבל אם אנו עצמנו איננו מחשיבים את החיים, למה שה' יחשיב אותם אצלנו? נקבל על עצמנו שלא לזלזל בשמירת הגוף, ובזכות זה גם הקב"ה יזכרנו לחיים ביום הדין.

"ויעיד עליו יודע תעלומות"

הרמב"ם כותב, שכשעושים תשובה ומתוודים, צריך השב ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" (הלכות תשובה פ"ב ה"ב). כלומר, השב בתשובה צריך לעשות את הקב"ה לעד שיעיד עליו שלא יחזור לחטא זה לעולם. והנה, **במתוודים שלנו לא מופיע משפט בעל תוכן כזה.** אנו מתוודים אמנם ביום הכפורים, מביעים חרטה על מעשינו הרעים, אבל **איננו מעידים עלינו את יודע התעלומות, שלא ישוב לחטאנו עוד.** אנו מבקשים "יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי שלא אחטא עוד", אבל לומר שהקב"ה עד שלא אחטא, זה איננו אומרים. למה? מפני שאיננו בטוחים שבאמת לא ניכשל עוד פעם. ממילא איננו יכולים לומר את מה שהרמב"ם אומר לנו לומר. אבל צריך לדעת, שלא כך היה צריך להיות. היה צריך להיות שהתשובה תהיה ברמה כזו, שה' יהיה עד ונאמן שלא נחטא עוד. רק בגלל שאיננו במדרגה הזאת, אנו עושים תשובה כפי כוחנו, ומבקשים שה' יעזור לנו שלא נחטא עוד. נשתדל לפחות שהבקשה הזאת תהיה כנה ואמיתית, שבאמת נרצה שלא נחטא עוד, שלא נאמר בקשה זאת רק מפני שכך מודפס במחזור, אלא שבאמת נרצה שלא נחטא עוד.

כמדומני שרבינו הרב יעקב כץ שליט"א רגיל לפרש מה שאנו אומרים ביום הכפורים, "על חטא שחטאנו לפניך ביומנו פה", שהכוונה היא שאנו אומרים ויודי, והיודי הוא רק מן השפה לחוץ. "ויודי פה", אבל בלב לא כואב לי. נכון, בשנה שעברה ביטלתי תורה, דיברתי לשון הרע, אני מוכן גם להתוודות על זה ביום הכפורים, אבל אי"ה בשנה הבאה גם יהיה כך... אסור שכך יהיה! אנו צריכים לכאוב את הדברים שאנו מתוודים עליהם, אחרת זהו "ויודי פה". כך כמדומני מסביר הרב יעקב כץ שליט"א. ונראה להוסיף, שאולי הכוונה לא רק משורש "ויודי" אלא משורש "לְיָדוּת" (לזרוק), "זורקים" את המילים מהפה, בעוד שהיודי צריך לבוא מעומקא דליבא.

יהי רצון שבאמת נעשה תשובה שלמה מעומקא דליבא, והקב"ה יחזיר אותנו אליו כפי שהבטיח לנו בתורה: "ושבת עד ה' אלקיך" אז "ושב ה' אלקיך את שבותך", וכן ישיב

הרמב"ן הכוונה היא למצות תשובה. נמצא שיש כאן אמנם מחלוקת בפשט הפסוק, אבל למעשה אין כאן מחלוקת, שהרי מצות תשובה היא בעצם כל התורה כלה, צריך לשוב לקיים את כל התורה כלה. ואם התשובה קרובה אליך מאד, הרי שכל התורה קרובה אליך מאד, אתה יכול לעשות כל תרי"ג מצוות, לא נפלאות היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא...

מה היא תשובה? תשובה היא, כפי שאמרנו, קיום כל התורה כולה. להתחיל לקיים כל מה שלא קיימתי עד עכשיו, ולהתפלא על עצמי, איך העזתי להמרות את פי הקב"ה, ואיזה שוטה הייתי שהקמתי את פי הקב"ה. דברים יקרים מאלפי זהב וכסף, החלפתי בהבלים. אהבת ה', יראת ה', כמה פעמים ביום חשבתי על אהבת ה'? על יראת ה'? על דבקות בה'? יש מי שחוטא בכיטול כיבוד אב ואם, זלזול בקריאת שמע, זלזול בתפילה או בהלכות שבת, כל הדברים האלו צריכים תיקון, אבל כולם קרובים אליך מאד, בפיך ובלבבך לעשותו. איך בפיך ובלבבך לעשותו? הרי יש מצוות שעולות ממון רב, כמו תפילין, ארבעה מינים, ועוד דברים? אני יכול לומר בפי ובלבבי מהיום ועד מחר שאני רוצה לולב, אבל אם לא אשלם לא יהיה לי לולב. כמו כן יש מצוות שמצריכות יגיעה רבה. אם אומר בפי ובלבבי מהיום עד מחר שאני רוצה סוכה, זה לא יעזור. צריך לבנות סוכה, או לשכור וללכת לבית מלון שיש בו סוכה, מהי אם כן הכוונה "בפיך ובלבבך לעשותו"? נראה לתרץ במשל: משל למה הדבר דומה? לאדם שאמר לו חברו: "אני מבקש ממך, סע לאמריקה, ותשהה שם חודש ימים בבית מלון יקר". מה הוא יאמר לו? - "הרי הענין כרוך בהוצאה מרובה. אם תשלם לי את כל ההוצאות, יש על מה לדבר. אם לא תשלם - אין על מה לדבר". אבל מה יקרה אם רופא יאמר לחולה: "אֲבַחַנְתִּי אֶצְלֶךָ מַחְלָה מְסוּכָּנָה, אֵתָה מוֹכֵרָה לְטוֹס לְאָרֶז"ב, רק שם תוכל לקבל טיפול שיציל את חייך". האם גם במקרה כזה אדם יאמר לרופא, שרק אם ישלם לו את הוצאות הנסיעה הוא מוכן לנסוע? ודאי שלא! החולה עוד ישלם לרופא בעד העצה שנתן לו, וינסה בכל כוחותיו לגייס את הכסף הדרוש בשביל הנסיעה הזו. למה? כי הוא מבין שחיי תלויים בזה! כך גם בנוגע למצוות. מי שמבין שחיי תלויים בקיום המצוות, אזי "בפיך ובלבבך לעשותו", שום קושי ומאמץ לא עומדים בדרכו כדי לקיימן. כל מה שנדרש ממך הוא רק להבין ש"הם חיינו ואורך ימינו", וזהו כבר דבר ש"בפיך ובלבבך לעשותו".

אבל תשובה על מעשים רעים בלבד אינה מספיקה. הרמב"ם כותב שצריך לשוב בתשובה גם על מידות רעות, שהן שורש פורה ראש ולענה (הלכות תשובה פ"ז ה"ג). מהמידות הרעות יכולות לצמוח כל מיני עבירות. כאן ברובע יש לנו הוכחה חיה לזה. המסגד שעל יד בית כנסת רמב"ן, הרי נבנה ע"י יהודי שכעס על בני הקהילה, וכדי להתנקם בהם הלך ובנה לידם מסגד... הרי לנו עדות חיה, עד היכן יכולה מידת הכעס להכשיל את האדם. מידות רעות הן שורש פורה ראש ולענה, ועל כן צריך לעשות תשובה גם על המידות, להתגבר על מידת השנאה, שמביאה ללשון הרע ולהלבנת פנים, ולרכוש את מידת האהבה לכל יהודי, ועל מי שאני

אותנו לעירו ולמקדשו, לבנות את בית המקדש במהרה
בימינו ולעשות את עבודת יום הכפורים, ולהכתב ולהחתם
עם כל בית ישראל לחיים טובים ולשלום, אמן !